

RECENSION

Gert J J Biesta & Nicholas Burbules: *Pragmatism and Educational Research*

Hur kan pragmatism komma till användning i pedagogisk forskning? Nja, pragmatismen utgör inget explicit recept för hur pedagogisk forskning skall bedrivas, men kanske kan denna forskning låta sig påverkas av pragmatismens, primärt John Dewey's (1916/1999), idé om utbildning som kommunikation. Pragmatiskt inspirerad forskning liksom utbildning handlar om att kommunicera, göra, vara, utföra på sätt som leder till fruktbara konsekvenser och resultat där primärt de involverade kan bedöma desamma.

Vilka är då de bästa texterna att ta utgångspunkt i om man vill bedriva pragmatisminspirerad pedagogisk forskning? Här handlar det om vilket problem man ställer för det beror i hög grad på just detta, men förutom att gå till pragmatismens egna klassiska texter, det vill säga John Dewey, George Herbert Mead etcetera, så skulle jag bland mer aktuella texter främst vilja hänvisa till Cleo Cherryholmes' *Power and Criticism*

(1988), som innehåller (neo)pragmatismens såväl metodologiska som 'normativa' aspekter och Matthew Festensteins *Pragmatism and Political Theory* (1997), som understryker det pragmatiska perspektivets politiska karaktär eller snarare påvisar hur det politiska är närvarande i det mesta. Festenstein gör också givande jämförelser mellan Dewey och moderna pragmatister som Jürgen Habermas, Hilary Putnam och Richard Rorty.

Hur skall då Gert Biesta & Nicholas Burbules *Pragmatism and Educational Research* uppfattas? Ja, det är liten (120 sidor) men ambitiös bok i en serie som går under namnet *Philosophy, Theory, and Educational Research* och som redigeras av den oförtröttlige Nicholas Burbules. Nämda bok syftar till att upprätta relationer mellan just pragmatism och pedagogisk forskning. Författarna söker i bokens första kapitel sätta in pragmatismen i ett filosofihistoriskt perspektiv och genom att använda sig av rationalitetsbegreppet som nav så vill de, något förvånande för mig, placera in pragmatismen som ett uttryck för vad de kallar mänsklig rationalitet (human rationality). Dewey ville, skriver de (och jag instämmer så långt),

Gert J J Biesta & Nicholas Burbules (2003): *Pragmatism and Educational Research*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

restore reality *and* rationality to the broad spectrum of human concerns. For Dewey, rationality is about intelligent human action and human cooperation (s 22).

Men skulle då inte kommunikativ rationalitet vara ett rimligare alternativ, för även om det redan är upptaget av Habermas så var ju Dewey och de klassiska pragmatisterna ändå först. Jag skall återkomma till denna diskussion senare i denna recension.

I två kapitel, "From experience to knowledge" och "The process of inquiry" utreds och preciseras, framför allt via de centrala begrepp Dewey använde sig av, några av de centrala pragmatismtrådarna som bland annat leder fram till en elegant betraktelse över lärande i ett pragmatiskt perspektiv. Detta lärande innebär

not the acquisition of information about how the world 'out there' really is. It is learning in the sense of the acquisition of a complex set of predispositions to act. In this process the world becomes more differentiated. It becomes, in other words, infused with meaning (s 37).

Detta lärande eller snarare denna kunskapsbildning är för Dewey alltid förknippad med 'the process of inquiry' och överfört till pedagogik som vetenskap innebär detta bland annat att dess resultat kan användas som alternativa startpunkter och för nya frågor och undersökningar men aldrig som föreskrifter för handling.

Vilka är då konsekvenserna av en pragmatisk hållning i utbildningsfrågor och pedagogisk forskning, konsekvenser som är så omhuldade av just

pragmatismen? Biesta och Burbules urskiljer tre centrala konsekvenser.

Den första konsekvensen handlar om hur vi skall se på relationen teori-praktik, en relation som vanligtvis framhävs som mycket problematisk inom pedagogisk forskning. Vad Dewey framför allt tog spjörn emot vad gäller teori-praktik-relationen var det antagande som modern filosofi förefaller att vila på, nämligen att det föreligger en ständig och näst intill oöverkomlig klyfta mellan kunskapsfären och handlingssfären och att denna klyfta är av såväl metodologisk som epistemologisk natur. Med Dewey hävdar Biesta & Burbules att teori och praktik snarast kan betraktas som två olika praktikfält som båda innehåller såväl kunskap (eller teori) som handlande (eller praktik) men med litet olika emfaser och detta gäller också i en vidare bemärkelse, menar de, vetenskap och 'common sense'.

Med Deweys undersökningsmetod – inquiry – öppnas nya sätt att se på relationen teori-praktik och därmed även på relationen pedagogisk forskning och pedagogisk yrkesverksamhet /undervisning. Dewey skapar med sin metod inte kunskap som fakta (som talar om hur det är) utan möjligheter för att handla. Låt mig exemplifiera med något som ligger mig nära: hur skapa förutsättningar för lärande och moraliskt växande? Kan en skiss för deliberativa samtal i klassrummet fungera som en utgångspunkt som skapar nya möjligheter? Ja, kanske men givetvis utan garantier för ett lyckosamt genomförande.

Den andra konsekvensen handlar om relationen mellan kunskap och verklighet, det så kallade realismproblemet och vad en pragmatisk realism

skulle kunna innebära. Dewey anklagas visserligen stundtals för att vara idealistisk, men han intar snarast en specifik realistisk position menar Biesta & Burbules. Han tar således avstånd från en avbildande realism och ser snarare på verkligheten som en process i ständig interaktion med människor. Vi är inga åskådare av ett färdigt universum utan deltagare i ett kontinuerligt föränderligt universum där vi deltar i denna ständiga förändring. Om vi vill uttala oss om 'verkligheten' måste vi ta hänsyn till denna, vår egen närvaro i denna verklighet. Deweys realism kan därmed betraktas som en transaktionell realism, menar Biesta & Burbules och gör ett lovligt försök att precisera denna.

Den tredje konsekvensen, förflyttningen bortom objektivism och relativism, tar lämpligen sin utgångspunkt i Deweys sammanförande av kunskapsbildningen med sökandet efter önskvärda situationer och individuell tillfredsställelse. Men detta sökande är inte enkelt relaterat till varje individ utan måste förstås i ett bredare socialt perspektiv, i en deliberativ process:

The deliberation about aims and ends, about what is desirable and what is not, should be a *public* deliberation. It is precisely here that the value of democracy becomes central and inextricably connected to our considerations about knowing and coming to know (s 102–103).

Deliberationen över mål och medel måste, skriver Biesta & Burbules, ha en social, intersubjektiv dimension och det är när de går vidare och söker precisera det intersubjektiva sanningsbegreppet och den intersubjektiva veri-

fieringen och samtidigt söker undkomma relativismen som de hamnar på den humanistiska ståndpunkten. Den hänvisning som de gör i detta sammanhang är till en text av Dewey från 1910: *A short catechism concerning truth* och mer specifikt

... what the pragmatist does is to insist that the human factor must work itself out in *cooperation* with the environmental factor, and that their coadaptation is both 'correspondence' and 'satisfaction' (Dewey 1910:10, från Biesta & Burbules s 104).

Biesta & Burbules menar (som många andra pragmatister) att intersubjektivismen i sig överskrider motsättningen mellan objektivism och relativism men lyfter samtidigt fram att Dewey själv benämnde sin position som ett uttryck för humanism, en notering som hämtas från essän *The Problem of Truth* 1911.

Jag ställer mig aningen frågande till varför författarna inte gör ett än tydligare avståndstagande från relativismen och jag är tveksam till värdet av deras bruk av termen humanism. De flesta pragmatister och framför allt Dewey använder sig av humanismbegreppet mycket sparsamt även om de anförda essäerna utgör exempel. Schiller är möjligen den pragmatist som är undantaget, men humanismens olika traditioner ligger, som jag ser det, relativt långt från pragmatismen och kvalificerar inte pragmatismen. Men kanske finns här en markering från författarnas sida som låter tala om sig:

It should be clear that Dewey's humanism is not an individualistic humanism, but itself a thoroughly social or intersubjective humanism

– a humanism in which we are fully human only in and through our cooperation, communication, and common, democratic deliberation with others (s 106).¹

I ett avslutande kapitel preciserar författarna pragmatismens forskningsbudskap med intersubjektiviteten som ledstjärna och poängen med att bedriva pedagogisk forskning sägs inte bara handla om att undersöka vad som är möjligt och uppnåeligt, utan också

to deal with the question of whether what is possible and achievable is *desirable* – and more specifically whether it is desirable from an educational point of view (s 109).

Tomas Englund

Referenser

- Cherryholmes Cleo (1988): *Power and Criticism. Poststructural Investigations in Education*. New York: Teachers College Press.
- Dewey, John (1910–1911/1978): How we think and selected essays 1910–1911. I Jo Ann Boydston red: *John Dewey. The Middle Works 1899–1924. Volume 6*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Dewey, John (1916/1999): *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Festenstein, Matthew (1997): *Pragmatism & Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Nussbaum, Martha (1997): *Cultivating Humanity*. Cambridge: Harvard University Press.

1. Bruket av de engelska begreppen human, humanism, humanity och dess svenska motsvarigheter i dessa sammanhang öppnar dörren till diskussion som kan föras på många olika sätt beroende på vilka utgångspunkter man tar. Jämför bara till att börja med, med Sharon Todds recensionsessä i detta nummer om Benhabibs bruk av dessa begrepp, och exempelvis Martha Nussbaums *Cultivating Humanity*.

Tomas Englund är professor i pedagogik vid Örebro universitet, Pedagogiska institutionen, 701 82 Örebro. E-post: tomas.englund@pi.oru.se